

Trao đổi bàn tròn về biên soạn sách Nhập môn Xã hội học

Ngày 12 tháng 4 năm 2000 tại Hà Nội, Viện Xã hội học đã tổ chức trao đổi bàn tròn về việc biên soạn sách Nhập môn Xã hội học. Các thành viên hội đồng khoa học mở rộng bao gồm các giáo sư, tiến sỹ và nhiều nhà nghiên cứu của Viện đã tham gia cuộc tọa đàm.

Sau lời phát biểu về mục đích, yêu cầu của việc tổ chức biên soạn sách Nhập môn Xã hội học của PGS.TS. Trịnh Duy Luân, Viện trưởng Viện Xã hội học, Thủ trưởng cơ sở đào tạo sau đại học, Viện Xã hội học, một số nhà khoa học đã giới thiệu tình hình sách giáo khoa xã hội học ở một số nước trên thế giới và ở Việt Nam: PGS.TS. Bùi Thế Cường giới thiệu sách của Đức, TS. Phạm Văn Bích giới thiệu sách của Anh, TS. Bùi Quang Dũng giới thiệu sách của Nga, TS. Mai Quỳnh Nam giới thiệu các sách xuất bản tại Việt Nam.

Những người tham gia trao đổi đã khẳng định tính cấp thiết đối với việc biên soạn cuốn sách Nhập môn Xã hội học của Viện Xã hội học.

Cuốn sách cần đúc kết được những tư tưởng tiến bộ, cập nhật với lý thuyết xã hội học hiện đại và phải gắn với tình hình, đặc điểm của nghiên cứu Xã hội học ở Việt Nam. Nội dung cuốn sách cần trang bị được những kiến thức cơ bản và có hệ thống về xã hội học đại cương.

P.V

Viện Khoa học xã hội nhân văn quân sự-Bộ Quốc phòng tổ chức trao đổi khoa học “Phương pháp xã hội học trong di sản tư tưởng Hồ Chí Minh”

Thiết thực kỷ niệm 110 năm ngày sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh, để xây dựng cơ sở lý luận cho việc phát triển xã hội học quân sự, ngày 18 tháng 4 năm 2000, Viện Khoa học xã hội nhân văn

quân sự-Bộ Quốc phòng tổ chức trao đổi khoa học với chủ đề “*Phương pháp xã hội học trong di sản tư tưởng Hồ Chí Minh*”. Tham gia trao đổi khoa học có một số nhà khoa học và cán bộ giảng dạy xã hội học của Học viện Chính trị quân sự, Viện Xã hội học, Trung tâm Xã hội học Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, Khoa Xã hội học Đại học khoa học Xã hội Nhân văn thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội, Khoa Xã hội học Phân viện Báo chí và Tuyên truyền Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh và đông đảo cán bộ nghiên cứu của Viện Khoa học xã hội và nhân văn quân sự.

Các đại biểu tham dự trao đổi khoa học đều khẳng định, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sử dụng phương pháp xã hội học để trình bày và luận giải các vấn đề xã hội, để chuyển tải tư tưởng chính trị - xã hội của Người; tìm hiểu phương pháp xã hội học trong di sản tư tưởng Hồ Chí Minh là hướng nghiên cứu cơ bản trong quá trình xây dựng và phát triển xã hội học ở Việt Nam.

Các ý kiến tham luận đã làm rõ một số phương pháp xã hội học mà Chủ tịch Hồ Chí Minh sử dụng trong từng tác phẩm, trong phân tích các vấn đề xã hội. Đồng thời đề nghị, từ những tiền đề được đặt ra trong cuộc thảo luận hôm nay cần có những nghiên cứu sâu hơn, mang tính hệ thống hơn, với sự phối hợp của nhiều lực lượng trong tìm hiểu phương pháp xã hội học của Chủ tịch Hồ Chí Minh; gắn nghiên cứu phương pháp xã hội học với tư tưởng về xã hội của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trong nghiên cứu cần phát hiện cái đặc thù, cái riêng của phương pháp xã hội học Hồ Chí Minh.

PHẠM XUÂN HẢO

Hoạt động của Dự án ISTAR:

Trong khuôn khổ Dự án hợp tác giữa Viện Xã hội học và Trường Đại học Amsterdam, Hà Lan: “Nâng cao năng lực đào tạo và nghiên cứu về phát triển đô thị ở Việt Nam” (ISTAR), do PGS.TS. Trịnh Duy Luân làm chủ nhiệm, từ ngày 6/3 đến 24/3/2000, tại Hà Nội, Dự án đã tổ chức khóa đào tạo thứ 8

với chủ đề "**Cuộc sống đô thị châu Á: Quan điểm nhân học - xã hội học**".

Khóa học được tiến hành dưới sự hỗ trợ của TS. Hans Schenk, Giáo sư Trường Đại học Amsterdam, người điều hành dự án phía Hà Lan; GS.TS. Otto Van den Muijzenberg, Khoa Xã hội học và Nhân văn, Trung tâm nghiên cứu châu Á, Trường Đại học Amsterdam - giảng viên khóa học.

Học viên của Khóa đào tạo này gồm có các cán bộ nghiên cứu của Viện Xã hội học, các giảng viên khoa Xã hội học Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, các giảng viên Trường Đại học Kiến trúc Hà Nội, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, cán bộ Văn phòng Kiến trúc sư trưởng Thành phố, v.v...

Trong thời gian học tập, các học viên đã được giới thiệu những vấn đề lý thuyết cơ bản về cuộc sống đô thị, cách nghiên cứu, tiếp cận cuộc sống đô thị ở châu Á từ quan điểm Nhân học - Xã hội học. Các bài giảng của GS.TS. Otto Van den Muijzenberg tập trung vào các chủ đề như:

- Các thành phố châu Á trong thế kỷ 20, những chức năng của thành phố ở các quốc gia và mạng lưới toàn cầu, các lý thuyết xã hội học về xã hội đô thị.
- Hình dung thành phố theo quan điểm xã hội học
- Thành phố theo cách tiếp cận thời gian: nhịp thời gian, thời gian biểu công cộng và cá nhân...
- Tính đa dạng trong quan hệ giao tiếp ở thành phố
- Vấn đề cạnh tranh và xung đột ở thành phố
- Những vấn đề đặt ra ở thành phố châu Á vào năm 2000

Ngoài việc nghe các bài giảng trên lớp, học viên của khóa học còn tiến hành các bài tập trên thực địa như: vẽ bản đồ, phỏng vấn, lập thời gian biểu theo giới tính, lứa tuổi và nghề nghiệp, trình độ học vấn của người thành phố; miêu tả và phân tích những hình thức thương mại khác nhau theo các loại khách hàng ở Hà Nội.

Sau gần 3 tuần học tập, Khóa học đã kết thúc tốt đẹp và được các Giáo sư Hà Lan đánh giá đạt kết quả tốt. Các học viên đã được Dự án trao chứng chỉ khóa học.

Cũng trong khuôn khổ Dự án này, vào tháng 4 và tháng 5 năm 2000, Viện Xã hội học đã triển khai cuộc nghiên cứu: "Những biến đổi kinh tế-xã hội ở khu công nghiệp Sài Đồng, Hà Nội dưới tác động của đô thị hóa". Đây là cuộc khảo sát thứ 3 của Dự án ISTAR, tiếp tục nghiên cứu chương trình về phát triển đô thị.

Sài Đồng là khu công nghiệp, khu đô thị mới nằm ở phía Đông Bắc Hà Nội. Quá trình đô thị hóa ở đây đã bắt đầu từ khoảng hơn 10 năm và thực sự tăng tốc trong khoảng 5 năm trở lại đây. Một khu công nghiệp mới đã được xây dựng với các nhà máy liên doanh nước ngoài sản xuất các mặt hàng công nghiệp như điện tử, điện lạnh,... Quá trình đô thị hóa nhanh đã và đang có những tác động mạnh tới đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân trong khu vực. Cuộc nghiên cứu này nhằm tìm hiểu những ảnh hưởng của quá trình đô thị hóa tới sự phát triển nhà ở và cơ sở hạ tầng, lao động và đất đai, văn hóa và lối sống,... Đồng thời cũng xem xét vai trò và mức độ tham gia của người dân vào quá trình phát triển đô thị ở đây.

Cuộc nghiên cứu do TS. Nguyễn Hữu Minh chỉ đạo và điều hành. Lực lượng tham gia nghiên cứu và khảo sát gồm các cán bộ Phòng Xã hội học Đô thị và các phòng nghiên cứu khác của Viện Xã hội học. Bên cạnh việc phỏng vấn sâu và thu thập các tài liệu thống kê cần thiết, các điều tra viên đã tiến hành phỏng vấn 300 hộ gia đình thuộc 3 địa bàn dân cư của Sài Đồng là thị trấn Sài Đồng, xã Gia Thụy và xã Thạch Bàn. Được sự hỗ trợ và hợp tác chặt chẽ của lãnh đạo và nhân dân các địa phương, cuộc khảo sát đã tiến hành theo đúng kế hoạch và đạt kết quả tốt.

P.V

Thực hiện nhiệm vụ giám sát độc lập chương trình năm thứ 3 Dự án giao thông nông thôn 1

Dự án giao thông nông thôn 1 bao gồm việc cải tạo và nâng cấp các tuyến đường xã và huyện tại 18 tỉnh của Việt Nam, bằng việc sử dụng kỹ thuật nâng cấp cục bộ chi phí thấp.

Nguồn vốn cung cấp cho Dự án được vay của Ngân hàng Thế giới. Một khuôn khổ chính sách về giải phóng mặt bằng, tái định cư, đền bù và khôi phục đã được Chính phủ và Ngân hàng Thế giới thông qua. Việc đền bù cho nhân dân có tài sản bị chiếm dụng ở các tuyến đường có giải phóng mặt bằng phải theo khuôn khổ chính sách này.

Dự án đã thực hiện được 2 năm. Trong chương trình năm thứ 3, có 142 tuyến đường với tổng chiều dài ước tính khoảng 1450 km sẽ được cải tạo và nâng cấp. Dự án đã sử dụng các tiêu chí kinh tế - xã hội để lựa chọn các tuyến đường cải tạo.

Để bổ sung cho giám sát nội bộ do Ban quản lý các Dự án 18 (PMU 18) thuộc Bộ Giao thông vận tải tiến hành, Dự án yêu cầu một quá trình giám sát độc lập về giải phóng mặt bằng, tái định cư và các bước tư vấn cho đồng bào dân tộc thiểu số chịu ảnh hưởng của Dự án. Được sự chấp thuận của Ngân hàng Thế giới (WB) và PMU 18, Viện Xã hội học được chọn làm cơ quan giám sát độc lập chương trình năm thứ 3 của Dự án từ tháng 2 năm 2000.

Chỉ đạo việc thực hiện Hợp đồng là TS. Nguyễn Hữu Minh, Phó viện trưởng Viện Xã hội học. Tham gia giám sát thực địa là các cán bộ nghiên cứu có kinh nghiệm của Viện.

Theo điều khoản tham chiếu của hợp đồng, công việc giám sát gồm ba phần việc: 1/ Giám sát 20% các tuyến đường không có giải phóng mặt bằng theo báo cáo của Ban quản lý Dự án giao thông nông thôn các tỉnh (PPMU); 2/ Giám sát việc thực hiện đền bù giải phóng mặt bằng theo khuôn khổ chính sách và đánh giá tác động của việc giải phóng mặt bằng đến đời sống của nhân dân chịu ảnh hưởng bởi các tuyến đường này; 3/ Giám sát về việc tư vấn cho đồng bào dân tộc thiểu số đang sinh sống tại khu vực có tuyến đường đi qua.

Các phương pháp áp dụng để giám sát là phỏng vấn sâu, phỏng vấn nhóm tập trung, quan sát và đánh giá nhanh nông thôn (PRA). Mẫu giám sát được chọn ngẫu nhiên (20% tổng số tuyến đường) từ danh sách các tuyến được cải tạo trong năm thứ 3 của các tỉnh.

Kết quả thực hiện hợp đồng này sẽ góp phần hỗ trợ cho cơ quan quản lý Dự án và WB trong việc triển khai việc xây dựng các tuyến đường theo đúng các khuôn khổ chính sách, nhằm thúc đẩy sự phát triển kinh tế, văn hóa và xã hội của các địa phương. Đồng thời làm rõ vai trò quan trọng của người dân trong quá trình thiết kế, thi công và duy tu bảo dưỡng các tuyến đường, tính hiệu quả trong sử dụng nguồn vốn vay từ nước ngoài như thế nào.

Hợp đồng giám sát theo dự kiến sẽ kết thúc vào cuối tháng 6 năm 2000.

NGUYỄN DUY THẮNG

Hoạt động nghiên cứu Dự án “Dân số vị thành niên và biến đổi xã hội”

Kể từ sau Hội nghị Dân số và Phát triển Cai-rô, dân số vị thành niên đã trở thành một trong những vấn đề được nhiều quốc gia quan tâm trước đòi hỏi bức xúc xây dựng các chương trình, chính sách về giáo dục, việc làm, sức khỏe sinh sản cho thế hệ trẻ. Dự án “Dân số vị thành niên và biến đổi xã hội” là một nghiên cứu khảo sát vị thành niên trên sáu tỉnh thành ở Việt Nam, được phối hợp thực hiện giữa Viện Xã hội học và Ủy ban Quốc gia Dân số – Kế hoạch hóa gia đình với sự trợ giúp kỹ thuật và tài chính của Hội đồng Dân số Mỹ. Cuộc khảo sát được tiến hành trên tổng số 2400 vị thành niên trong nhóm tuổi 13-22, bao gồm cả những đối tượng đã xây dựng gia đình, đang hoặc sắp làm cha, mẹ. So với các nghiên cứu trước đây ở nước ta, đây là lần đầu tiên vấn đề vị thành niên được xem xét trên một bình diện tổng hợp như nhân khẩu, học đường, kinh tế, sức khỏe, gia đình, di cư, lối sống, nhu cầu vui chơi giải trí, v.v... Xuyên suốt các chủ đề này là vấn đề bình đẳng giới và biến đổi thế hệ trong bối cảnh đổi mới kinh tế-xã hội của đất nước.

Tiếp theo các hoạt động khảo sát ở khu vực phía Bắc, đầu tháng 12/99, các cán bộ dự án đã phối hợp chặt chẽ với đội ngũ điều tra viên, cộng

tác viên tại Khoa Xã hội học Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn Thành phố Hồ Chí Minh và Ủy ban Quốc gia Dân số-Kế hoạch hóa gia đình tiến hành khảo sát tại Kiên Giang và Thành phố Hồ Chí Minh. Mặc dù đây là hai tỉnh, thành cuối cùng trong diện khảo sát, việc tổ chức khảo sát ở Kiên Giang vào thời điểm địa phương đang bước vào mùa cá là một trở ngại đối với hoạt động thực địa. Song với kinh nghiệm dày dặn và công tác tổ chức nghiên cứu tốt, hoạt động điền dã đã kết thúc thành công theo đúng tiến độ.

Trong quý I năm 2000, hoạt động dự án tập trung vào công tác phân loại, mã hóa, sắp xếp thông tin và truy nhập dữ liệu tại Hà Nội. Số liệu khảo sát sau đó được làm sạch và tổ chức thành các modules theo từng tỉnh, thành nhằm chuẩn bị cho công tác phân tích kết quả vào quý II năm 2000. Theo kế hoạch, trong tháng 4 vừa qua Hội đồng Dân số đã cử hai chuyên gia là TS. Barbara Mensch và TS. Wesley Clark đến làm việc để giúp các cán bộ dự án phân tích kết quả khảo sát phục vụ cho việc xây dựng báo cáo tổng kết. Trong thời gian công tác tại Hà Nội, các chuyên gia đã có buổi thuyết trình tại seminar thường kỳ của Viện Xã hội học với chủ đề "Tác động của học đường đến sức khỏe sinh sản vị thành niên". Nhiều cán bộ nghiên cứu trong và ngoài Viện cùng đồng đạo sinh viên từ các trường đại học tại Hà Nội đã đến dự.

Kết quả sơ bộ cho thấy xu hướng giảm sút trong chất lượng học đường hiện nay ở nhiều địa phương, mặc dù học vấn là một trong những nhân tố quan trọng quyết định nhận thức của vị thành niên về bình đẳng giới và khuôn mẫu hôn nhân. Ngoài những khó khăn về thu nhập, cơ hội kinh tế và việc làm, vị thành niên ở khu vực nông thôn còn bộc lộ nhiều hạn chế trong những kiến thức cơ bản về sức khỏe sinh sản và phòng chống HIV/AIDS. Kết quả khảo sát sẽ được trình bày tại hội thảo tổng kết dự kiến sẽ được tổ chức vào trung tuần tháng 8 năm nay tại Hà Nội.

ĐẶNG NGUYỄN ANH

Đề tài cấp bộ năm 2000 của Viện Xã hội học: "Sức khỏe và hành vi đi tìm sức khỏe của cư dân nông thôn hiện nay: kiến nghị về chính sách"

Tiếp theo hai đề tài cấp bộ năm 2000 của Viện Xã hội học đã được lãnh đạo Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia cho phép thực hiện, vừa qua, Hội đồng tuyển chọn đề tài cấp bộ của Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia do PGS.TS Đỗ Hoài Nam làm Chủ tịch đã thông qua đề tài thứ ba: "*Sức khỏe và hành vi đi tìm sức khỏe của cư dân nông thôn hiện nay: kiến nghị về chính sách* - Qua nghiên cứu một số cộng đồng nông thôn đồng bằng Bắc Bộ", do Viện Xã hội học chủ trì thực hiện, TS. Trịnh Hòa Bình làm chủ nhiệm.

Đề tài có nhiệm vụ:

1. Tìm hiểu tình hình sức khỏe của các nhóm cư dân nông thôn, từ thực trạng sức khỏe cộng đồng nhìn nhận những vấn đề chính sách nào cần đặt ra.

2. Phân tích những đặc điểm trong mô hình "hành vi đi tìm sức khỏe" của cư dân. Phân tích các yếu tố chi phối và chỉ ra khả năng tác động và điều chỉnh của chính sách xã hội trong lĩnh vực y tế và sức khỏe theo hướng nâng cao năng lực tự chủ của cộng đồng cũng như các thành viên xã hội. Góp phần đề xuất các giải pháp chính sách trong lĩnh vực chăm sóc sức khỏe.

3. Xây dựng cơ sở dữ liệu cho việc nghiên cứu và giảng dạy môn Xã hội học Môi trường và Sức khỏe.

Đề tài được phép triển khai trong thời hạn một năm.

TRẦN TÚ HOA